

مسیر امن جنوب ایران برای مکاتبات حیاتی انگلستان در جنگ جهانی دوم

نویسنده: حسینعلی تحویل‌داری

۳ شهریور ۱۴۰۰ خورشیدی

من مجموعه‌دار پاکت‌های «سانسور شده» نیستم. آگوست سال ۲۰۲۱ (مرداد سال ۱۴۰۰ خورشیدی)، در حراج اینترنتی به پاکتی زیبا و جالب توجه برخوردیم که دارای ویژگی‌های جذابی بود. پاکتی سالم با رنگی زیبا و تمبرهای متفاوت از دو دوره پادشاهی و مهرهای خوانای بصره و آبادان و نیز مهر سانسور عراق و انگلستان. این پاکت که دارای لیبل سانسور کاغذی بود، هم خوب باز شده و هم تمیز نگهداری شده بود. از همه مهم‌تر این که مهر سانسور سه‌گانه قوای متفقین در ایران را نداشت. زیبایی و تمیزی پاکت و اهمیت مقام‌های فرستنده و گیرنده و عبارت «خلیج فارس» که به وضوح بر آن تایپ شده بود مرا بر آن داشت تا تلاش خود را برای خرید آن بکنم. دست آخر توانستم آن را به قیمتی بالا خریداری کنم. فرستنده، آقای ای جی اس گومز از شرکت نفت ایران و انگلیس بوده که آن را از جزیره آبادان در استان خوزستان ایران به مقصد بانک مرکزی هند در بمبئی در اکتبر سال ۱۹۴۲ (شهریور ۱۳۲۱ خورشیدی) در خلال جنگ جهانی دوم فرستاده است. زمان ارسال پاکت، پس از خروج رضا شاه پهلوی از ایران و در زمان به تخت نشستن فرزندش محمدرضا است. به شرکت نفت ایران و انگلیس با حروف اختصاری «ای آی او سی» اشاره شده که برگرفته از نام «انگلو ایرانیان اوایل کمپانی» است. این شرکت، پیش‌تر با حروف «ای پی او سی» مکاتبه می‌کرده که برگرفته از نام «انگلو پرشین اوایل کمپانی» است. پیش از سال ۱۹۳۵ میلادی (۱۳۱۴ خورشیدی) ایران با نام پرشیا شناخته می‌شد. پس از ۱۹۳۵ به دستور دولت وقت، کاربرد نام ایران برای دولت‌های خارجی اجباری شد. این پاکت پس از آن تاریخ است و به همین دلیل دارای عنوان «ای آی او سی» است. روز ارسال پاکت، مشخص نیست ولی پس از گذشت چند روز در ۱۷ اکتبر به بصره در عراق رسیده است و از آنجا ترانزیت شده و به سمت بمبئی رفته است. در عراق، پاکت باز نشده و مهر «بازبینی نشد» عراق بر آن درج شده است. احتمالاً نامه‌های مهم مانند مکاتبات شرکت نفت ایران و انگلیس فقط در مقصد بازبینی می‌شده است. زیرا با توجه به این که سراسر مسیر در تصرف انگلستان بوده، نیازی به بازبینی پاکت در بین راه نبوده و این‌گونه پاکت‌ها در مقصد بازبینی

می‌شدند. سپس در هند، توسط نیروهای انگلیسی بازبینی شده و لیبل سانسور انگلستان و مهر سانسور هشت ضلعی با نشان تاج ملکه و کلمات دی اچ سی ۲۱ بر آن زده شده است. در پشت پاکت، عبارت خلیج فارس نوشته شده است. این به دلیل موقعیت جزیره آبادان در خلیج فارس است. شهر آبادان نزدیک جزیره‌ای هم‌نام خود در خلیج فارس نزدیک به مرزهای عراق و کویت قرار دارد. جزیره آبادان در جنوب شهرستان آبادان و استان خوزستان قرار گرفته است. این جزیره به دلیل کشف نفت و وجود تاسیسات نفتی، مورد توجه شرکت های نفتی همچون شرکت نفت ایران و انگلیس قرار داشته است. عبارت «خلیج فارس» نشان‌دهنده ارسال پاکت از جزیره آبادان است که سپس به شهر آبادان ارسال شده است. همچنین عبارت «پست هوایی» بر روی آن تایپ شده است گرچه اثری از تمبرهای پست هوایی روی پاکت نیست. تنها از تمبرهای پستی جاری استفاده شده است. احتمال دارد که به دلیل مشکلات ناشی از جنگ، با پست هوایی به بصره ارسال نشده باشد بلکه از راه دریا به بصره رسیده باشد. با توجه به خروج رضا شاه، تمبرهای جدید با چهره فرزندش چاپ و استفاده شدند. تمبرهای شاه قبلی نیز همچنان استفاده می شدند تا به اتمام برسند. در این پاکت، از هر دو تمبر استفاده شده و چهره شاه قدیم و جدید در کنار هم قرار گرفته است. در این پاکت، هم فرستنده و هم گیرنده، اشخاص حقوقی مهمی بودند که دارای اهمیت اقتصادی حیاتی برای امپراتوری انگلستان بودند. محتوای پاکت، نباید به دست شوروی و ایرانی‌ها می‌رسید و به همین دلیل اثری از مهر سانسور سه گانه ایران - شوروی - انگلستان، وجود ندارد. به یاد داشته باشیم که اغلب پاکت های این دوره، توسط قوای سه‌گانه بازبینی می‌شدند و مهر سانسور قوای سه‌گانه بر آن‌ها زده می‌شد. اهمیت این پاکت به دلیل نداشتن این مهر است که نشان‌دهنده مسیری امن است برای این‌گونه پاکت‌ها. در واقع، پاکت‌های ارسالی از جنوب ایران، تنها دارای مهر سانسور انگلستان هستند و من چند نمونه از آن‌ها را دیده‌ام. برداشت من این است که انگلیسی‌ها پاکت‌های مهم را از مسیر امنی که سرتاسر آن زیر تصرف خودشان بوده عبور می‌دادند برای این که به دست نیروهای نظامی دیگر نیفتد. مسیر ارسال این پاکت، جنوب ایران، خلیج فارس و جزیره آبادان، بصره در عراق و سپس هند بوده است که در آن زمان سرتاسر این مسیر، در تصرف انگلستان بود. از محتوای نامه درون پاکت خبر نداریم. ولی قابل حدس است که این‌گونه نامه‌ها به دلیل محتوای مهم و محرمانه، در داخل پاکت نگهداری نمی‌شدند و ممکن است به بایگانی جداگانه‌ای انتقال پیدا کرده و یا بعدها نامه‌ها را از بین برده باشند. مسیرهای پستی، بیشتر در تصرف متفقین بوده و نامه‌های ارسالی از حدود ۱۹۴۲ تا پایان جنگ، توسط قوای متفقین بازبینی می‌شدند و بیشتر آن‌ها دارای مهر «سانسور قوای سه‌گانه» هستند. جنوب ایران این‌گونه نبود بلکه انگلیسی‌ها از آن به عنوان مسیر امنی برای ارسال مکاتبات مهم و محرمانه خودشان استفاده می‌کردند.

The safe route in the south of Iran for vital British correspondence in World War II

Author: Hoseinali Tahvildari

25 August 2021

I do not collect "censored" envelopes. In August, 2021, in an online auction, I came across a beautiful and interesting one that had attractive features. A Flawless envelope with a beautiful color and different stamps from the two reigns and the legible seals of Basra and Abadan, as well as the seals of censorship in Iraq and Britain. The envelope, which had a paper censorship label, was both well opened and kept clean. Most importantly, it did not have the triple censorship seal of Allied forces in Iran. The beauty and cleanliness of the envelope and the importance of the sender and receiver who were in authorities and the phrase "Persian Gulf" that was clearly typed on it, made me try to buy it. I was finally able to buy it at a high price. The sender was Mr. AJS Gomez of the Anglo-Iranian Oil Company, who sent it from Abadan Island, in Iran's Khuzestan Province, to the Central Bank of India in Mumbai in October, 1942, during World War II. The time of sending the envelope dates back to the time when Reza Shah Pahlavi had left Iran and his son, Mohammad Reza, had come to the throne. The Anglo-Iranian Oil Company has been referred to, using "AIOC", which is derived from the name "Anglo Iranian Oil Company". The company previously corresponded with the letters "APOC", which is derived from the name "Anglo Persian Oil Company". Before 1935, Iran was known as Persia. After 1935, by the order of the then government, the use of the name "Iran" became mandatory for foreign governments. This envelope belongs to after that time and for this reason it is entitled "AIOC". The day of sending the envelope is not known, but after a few days, it has arrived in Basra, on October 17, and from there has been transited and sent to Mumbai. The envelope has not been opened and the seal "not examined" has been stamped on it in Iraq. Important letters, such as correspondence between the British and Iranian oil company, were probably reviewed only at the destination. As the whole route was occupied by Britain, there was no need to check the envelope in the

middle of the road and such envelopes were checked at the destination. Then, it was reviewed by British forces in India and the British censorship label and the octagonal censorship seal with the Queen's crown emblem and the words DHC 21 have been stamped on it. On the back of the envelope, the word "Persian Gulf" is written. This is due to the location of Abadan Island in the Persian Gulf. The city of Abadan is located near the island of the same name in the Persian Gulf near the borders of Iraq and Kuwait. Abadan Island is located in the south of Abadan city and Khuzestan province. Due to the discovery of oil and the existence of oil equipment, this island has been of importance by oil companies, such as the Iranian and British oil company. The phrase "Persian Gulf" indicates the sending of the envelope from Abadan Island, which is then sent to the city of Abadan. The phrase "airmail" also typed on it, although there are no airmail stamps on the envelope. Only normal definitive postage stamps are used. It is probable that it was not sent to Basra by airplane, due to the problems caused by the war, but reached Basra by sea. Due to the departure of Reza Shah, new stamps with his son's face were printed and used. The stamps of the previous king were still used until they finished. On this envelope, both stamps are used and the faces of the old and new kings are placed next to each other. Besides, both the sender and the receiver were important legal entities that were of vital economic importance to the British Empire. The content of the letter should not have been read by the Soviets and the Iranian forces, and for this reason, there is no trace of the Iran-Soviet-British triple censorship seal. Remember that most of the envelopes belonging to this period were reviewed by the triple forces and stamped with the censorship of the triple forces. The importance of this envelope is due to the lack of this seal, which indicates a safe path for such envelopes. In fact, envelopes sent from the south of Iran only have a British censorship stamp, and I have seen a few examples of them. I guess the British were passing important envelopes through a safe route that was all under their control so that it would not fall into the hands of other military forces. The route of the delivery of this envelope was the south of Iran, the Persian Gulf and Abadan Island, Basra in Iraq and then India, which at that time the whole route, was occupied by the British forces. We do not know about the content of the letter. However, it can be speculated that such letters were not kept in their covers due to their important and confidential content, and may have been transferred to a separate archive or later

destroyed. Postal routes were mostly occupied by the Allies, and letters sent from about 1942 to the end of the war were reviewed by Allied forces, most of which were stamped "censored by the triple forces." The South of Iran was not like that, but the British forces used it as a safe route to send their important and confidential correspondence.

نمونه مهر قوای سه گانه متفقین

Example of the seal of the three Allied forces

پاکت ارسالی از جنوب ایران بدون مهر قوای سه گانه

Envelope sent from the south of Iran

